

молодь буде плекати історію свого роду й презентувати декоративні українські традиційні форми на світових теренах.

Ключові слова: етнодизайну, екзистенціалізм, рефлексія, лялька-мотанка, євроінтеграція, традиція, етнофутуризм.

Post article revealed through the idea of overcoming – ekzystentsialnist that the deepens into the emotional nature of man, promotes the awakening of genetic memory. Emotional man identifies his own identity given culture (in this case Ukrainian) by creating sacred anthropomorphic forms dolls. A perception of nature the Black Sea steppe and got emotions native people city of Nikolayev trying to create an image of Southern textile doll, following the traditional technology. Understanding ethnofuturismu leads to the idea that modern forms of dolls that arise from the traditions are the future of the past. There is a combination that at first glance can not be combined. Such a centaur realistic traditions and existentialism, human postmodern reflections and high technology. The future - our heirs that education in traditional values. Such young people will cherish the history and present a kind of decorative traditional forms of Ukrainian territory in the world.

Keywords: etnodesign, ekzistentsializm, refleksiya, ljalka-motanki, evrointegratsiya, traditsiya, ethnofuturism.

Події в Україні у 2014-2015 рр. привернули увагу багатьох народів по всьому світу. Далеко не всюди й не всі, на жаль, усвідомили, що Україна є географічним, історико-культурним центром Європи. Драматична ситуація у політиці й економіці нашої країни немов яскравим пучком променів світла проявила силу духу, менталітет, духовні й культурні цінності народу України. Саме на рівні інтуїції, екзистенціально, мешканці всіх регіонів країни майже одночасно усвідомили себе *саме українцями*, обрали народну символіку для виявлення своїх думок, бажань, вимог до влади. Так, ми обрали вишиванки, рушники, петриківський розпис, волинський серпанок, опішнянську кераміку, ляльок-мотанок як символи самоідентифікації та ідентифікації на світовому рівні. Література, мистецтво стали теренами відродження, українського ренесансу другого десятиліття XXI сторіччя. Види народної творчості – традиційні техніки створення різних символічних форм стали масовим проявом творчості людей різного віку. Подолання інертності, бездуховного існування на рівні маркузівських одномірок-споживачів, акцентування на глибинах емоційної природи людини через переживання від власної творчості – рефлексія – стало незаперечним проявом екзистенціальної природи сучасного громадянського суспільства в Україні.

До традиційних видів творчості звернулися й художники-професіонали, щоб виразити власне відчуття сучасного стану речей у системах «людина-людина», «людина-суспільство», «людина-природа». Хвилею духовного підйому стало повсюдне захоплення створенням народних ляльок-мотанок. Не оминуло це й митців Миколаївщини – Південь України.

Взагалі, створення антропоморфної форми з клаптиків тканин, стрічок, мережева, ниток притаманне народам на всіх континентах нашої планети з давніх-давен. Про це свідчать артефакти, знайдені археологами-дослідниками у культурних шарах з часів виникнення технології ткацтва. Ці знахідки добре відомі фахівцям з історії, культурології, мистецтвознавства, митцям з образотворчого та прикладного мистецтва з багатьох наукових матеріалів, що присвячені темі значення та використання іграшки взагалі та ляльки зокрема. Дослідники цього напрямку прикладної народної творчості О. Найден та Г. Бердник роблять подібні висновки з призначення, матеріалів й технології виготовлення антропоморфних іграшкових форм [2; 3]. Найден у своїй монографії систематизував усталені форми ляльки-мотанки як берега-берегині, як іграшки з певним символічним значеннями [2]. Потрібно визнати, що за дослідженнями масового захоплення створенням художніх форм взагалі й

ляльок-мотанок, зокрема, на півночі Росії серед автохтонного населення – нащадків прадавнього фінського племені меря (меряни) було видано монографію Е.М. Колчевої. У цій науковій праці Колчева аналізує сучасний рух у культурі *етнофутуризм*, що виникає наприкінці ХХ ст. у середовищі фіно-угорських народів, але вже на сьогодні стає явищем міжнародного масштабу [1]. Етнофутуризм можна визначити через поняття автора науково-художньої літератури Данила Даніна «науки кентавристики» – поєднання не поєднуваного: це кентавр утворення мистецьких форм як відображення якості відчуття й пізнання реальності митцем постмодерну. Як яскравий приклад порушення причинно-наслідкових зв'язків, можна навести, що на початку ХХ ст. всесвітньовідомий «батько» комерційного дизайну Раймонд Лоуї проголосив, що потворне погано продається й тим самим вказав шлях приручення споживача й формування потрібного потенційного споживача й користувача: пропозиція визначає попит! Тисячоліттями саме попит визначав пропозицію й виконував цивілізаторські функції. ХХ століття все змінило: жорстка конкурентна боротьба за свої інтереси, за виживання примусила змінити ціннісні орієнтири відповідно впровадженню нових високих технологій. Форми сучасного мистецтва, що представлені на численних бієнале (Венеціанське наприклад), на провідних світових аукціонах (Sotheby's, Christie's, Phillips) стали відбиттям відчуття соціокультурних рухів суспільства ХХІ століття. Глобалісти наголошують на всебічній уніфікації: від побутових форм до форм сприйняття та відображення й мислення мас людей глобалізованого суспільства. За таких умов, за природничими законами Всесвіту – кожна дія викликає протидію, виникає потреба в ідентифікації (країни, груп людей) та у самоідентифікації, що проявляються у різних формах субкультур, у соціальних об'єднаннях, наприклад, «Центр Льва Гумільова. Сучасне Євразійство», Рух «Нові скіфи» (до речі, теж спираються на ідеї та творчість Малевича: «Червона кіннота»). Етнофутуризм – такий собі кентавр поєднання протиріч. Етнофутуризм перетворюється на дієвий засіб самоідентифікації у глобалізованому соціумі. Провідні соціологи, культурологи, філософи євразійства представляють етнофутуризм як образ мислення та альтернативу на майбутнє. На їх думку, творчість етнофутуриста спрямована на збереження традиційної культури, її оригінальних характеристик та на популярність її екзотичності, що зробить її впізнаваною. А це й є ідентифікація, що ґрунтується на самовизначенні культури народу й забезпечує виживання народностей як націй у майбутньому.

В аспекті етнофутуризму можна розглядати й прояви фольклору у сучасних формах предметів й речей, що створюються як ручними, так й виробничими технологіями, а частіше міксом цих технологій. Розглянемо як приклад такої ситуації виготовлення ляльки-мотанки у сьогоднішні. Традиційні культури етносів слов'янського та фіно-угорського дієво зберегли традиційні форми виготовлення цієї символічно-культурної та побутової форми. А постаті з живописних полотен К. Малевича теж ніби пішли від мотанки – круглі голови без обличчя, тулуб наче спіралью намотана тканина у рулон. З сакральної форми лялька-мотанка перетворилась на форму етнофутуристичну, що дієво надає інформацію про країну або про регіони країни. Утворюються сувенірні ляльки-мотанки вже з застосуванням міксу традиційних та сучасних технологій з використанням як традиційних, так й сучасних матеріалів. Одяг шують, наприклад, на сучасних електричних швейних машинках, вишивку роблять теж на сучасних машинах з комп'ютерним керуванням, використовують сучасні стрічки, мереживо, бісер та подібні форми намистин з пластику, акрилових та металізованих матеріалів тощо. Але головним у виготовленні ляльки-мотанки залишається художня якість, яка проявляє приналежність до певної етнічної групи, країни. Навіть у високохудожніх авторських формах, наприклад ляльки Оксани Смереки-Малик, чітко втілені риси саме культури Львівщини та Гуцульщини. Обличчя її ляльок без різнобарвного хреста, голівки круглі як на зображеннях Малевича.

Митці Півдня України вирішують складне завдання самоідентифікації через форми ляльки-мотанки. Південний регіон України поліетнічний, але за різними статистичними дослідженнями ще з часів російсько-імперського царату відсоток українців серед населення завжди був найбільшим. То не дивно, що сьогодні у нащадках корінних мешканців Миколаївщини генетична пам'ять пробудилася у процесі створення форм народної ляльки. Лялечок створюють технікою пошарового намотування клаптиків різних тканин молодші школярі у гуртках творчості, молоді дівчата й жінки вдома, на майстер-класах, на різноманітних виставках з хенд-мейду та народної творчості, художники-професіонали у своїх майстернях. Свої роботи представляють на виставках й конкурсах різного рівня та значення. Таким чином створюється унікальне етнокультурне середовище, сповнене енергією пізнання, захисту життя, любові та людяності.

Миколаївські художниці Інна Кушніренко та Інна Черкесова започаткували проект ляльки-мотанки, в якій було втілено образ Причорноморського степу. Свій проект авторських ляльок-мотанок мисткині назвали «ЛялькІночки». Їх художньо-образний початок ґрунтується на місцевій культурі, у середині якої й формувалася особистість мисткинь. За весну й літо 2015 р. було проведено кілька виставок (Миколаїв, Київ) та майстер-класів зі створення ляльки-оберегу, в рамках яких були прочитані лекції з історії та символіки народних ляльок.

Інна Кушніренко заклала у свої ляльки глибинний зміст, що розкриває значення ляльки як Берегині. Так лялечку для свого правнука, що навчається за кордоном, художниця зробила з клаптів тканин від одягу кількох поколінь жінок своєї родини: пра-прабабусі, прабабусі, бабусі та матері. Саме матеріали виявилися носіями родинної пам'яті для молодшої людини, котра буде продовжувати історію свого роду. У будь-якому куточку нашої планети цей юнак, котрий буде берегти подарунок своєї прабабусі, ніколи не забуде своєї приналежності до великої культури народу України. Сакральне значення таких антропоморфних форм виливається у патріотичне виховання наших нащадків.

Одна з колекцій мотанок Інни Черкесової присвячена пам'яті знакової у житті Миколаївщини людини – тележурналіста, сценариста, режисера, поета, художника Євгенії Петрівни Бондаренко. Євгенія Бондаренко свою багатогранну творчість присвятила розкриттю сакрального значення південноукраїнського степу. Вона оспівувала у телепередачах, телефільмах, у статтях, в живописі безмежність простору, палаючу сонячну любов до життя, красу людей-творців. У живопису вона створювала образи легендарних, міфічних героїв з античних часів та сучасності. Наприклад, такий образ «Мазальниці» – жінки-рибалки, морячки, що на свята вимазувала та розписувала хати по берегах Дніпро-бузького лиману та у причорноморських містах (Миколаїв, Херсон, Вознесенськ, Очаків). Розписували місцеві мазальниці власною технікою стіни хат та осель на свята вапняними розчинами блакитних відтінків. Називали свої розписи «сивим туманом», а пензлі – віхтями. На яскравому південному сонці синьо-блакитні відтінки утворювали дивне відчуття радості від розпису. Білені й розписані «сивим туманом» стіни наче світилися й випромінювали енергію затишку душевного й тілесного. Авторські ляльки колекції «Сивий туман» через блакитні узорні на тканині, серпанкову накрохмалену марлю з вишитими простими орнаментами, з віхтями з наверхшам у вигляді різнобарвного півника передають образ мазальниці-берегині, що гармонізує простір навкруги об'єктів своєї творчості, на рідних берегах лиману. До проекту «ЛялькІночки» долучилася ще одна мисткиня – Ольга Дробішева. Форми своїх ляльок-перлиниць вона сповнила символами духовної чистоти перлів, родючості наших степів: у кожному лялечку-перлинку насипано зерня пшениці, гречки, вівсу та насіння лікарських рослин.

Мисткині за мету собі визначили створення художнього образу Причорноморського степу та лиману – середовища свого буття. Пошуки

продовжуються, але вже зараз стало зрозумілим, що зв'язок поколінь можна трансформувати у образні форми «лялькіночек» через застосування матеріалів з родинних шухляд. Такий підхід й надає сакральної якості оберегу-берегині у формі мотанки. Стосовно подарунково-сувенірних форм мотанок потрібно зазначити, що сформувалося чітке представлення української культури через вінок зі стрічками, вишиванки з узорних тканин. Структура створення лялькової форми має кілька основних варіантів, котрі у свою чергу теж урізноманітнюються дизайнерськими знахідками у поєднанні різних технічних прийомів та застосуванні різноманітних матеріалів. Основою форми є скручування, намотування по спіралі рулончика (циліндру) з тканини, на який намотуються та прив'язуються узорні клаптики, що імітують народний одяг. Голівки намотуються окремо, прикрашаються хрестом з ниток, або залишаються без нього. Форму рук утворюють по різному. Руки імітують пишні декоровані рукави, що прив'язуються до тулова-рулончика. Або складається смужка, що примотується до тулубу й прикрашається кольоровими нитками або тасьмою. Варіантів достатньо, але головним є те, що берегиня бути без рук (а такі форми є теж) не може! Чим же вона буде оберігати? Антропоморфні лялькові форми або одразу створюють на підставках, або для розміщення на вертикалі – з нитковою або стрічковою петелькою від поясу.

Для колекції «Степнячки» спеціалістом з декоративно-прикладного мистецтва Радою Вронською було створено оригінальну тканину: на бязь технікою валяння було орнаментально нанесено шари вовни, кольорові сполучення якої утворюють відчуття духмяного степу. Саме ця тканина й дозволяє втілити в образ мотанки ментальність степового простору й вийти на шлях утворення південноукраїнського стилю. Залучення до цього процесу молоді дозволить досягти поставленої мети у зародженні та розвитку стильових ознак, за якими будь хто й будь де одразу визначатиме «лялькіночек» як мистецтво Півдня України взагалі й Миколаївщини зокрема. Це буде нашим внеском до розквіту українського ренесансу та євроінтеграції через символічні форми лялькомотанок.

З вище викладено потрібно зазначити, що:

1) етнічні стильові напрямки та квінтесенція цього – етнофутуризм – логічно виникають як протидія глобалізації суспільства на основі високих технологій;

2) бажання зберегти своє етносоціальне коріння, визначити власну приналежність до певної традиційної культури веде до створення по-перше, художніх та естетичних форм предметного оточення людини; по-друге, предметні форми у етностилях презентує оригінальність етнічних груп на міжнародних рівнях; по-третє, презентування певної етнічної культури на підставах філософських, соціальних концепцій, на ідеях чого утворюються предметні художні етноформи у сучасності й набувають рис впізнаності, мають можливість ставати трендами [4]; по-четверте, рухаючись у руслі цивілізаційних технологій (нанотехнологій, комп'ютерних, інформаційних тощо), певні етнічні групи, що являть собою соціальні спільноти за відчуттям приналежності до певної етнокультури, завдяки створенню нових художніх форм на підґрунті традиційних, зберігають зв'язок між минулим та майбутнім, збагачують майбутнє культури свого народу, своєї країни, формують почуття гордості та гідності людини на просторах глобалізованого світу; по-п'яте, час постмодерну породжує деконструктивізм й як протидію – етнофутуризм (засіб самоідентичності): архітектурні й дизайнерські об'єкти Захід Хадід представлені на всіх континентах, своєю фантастичною формою вражають відчуття та орієнтацію людей у реальності. Але це *минуле майбутнього*, тому що є тільки глобальною ілюстрацією вже згенерованих ідей всесвітньовідомих письменників-фантастів.

3) етнофутуризм активізує дію архетипів у підсвідомості людини, роботу її генетичної пам'яті, завдяки чому виникають відчуття свого, рідного, зрозумілого й справжнього. Це *майбутнє минулого*.

4) долучення молоді до створення лялькових традиційних форм, осмислення символічної значущості зв'язків між поколіннями через лялькові клаптикові форми будуть формувати бажання зберегти лялькових берегинь для своїх дітей та онуків. Так лялька-мотанка стає символом Родинного дерева. Вибір традиційних цінностей нашою молоддю буде виховувати її у дусі патріотизму, розуміння цінності життя, значущості жінки-матері як берегині вітального середовища людського буття.

Кентавр етнофутуризму торує шлях етнічного ренесансу України у мистецькому форматі та виводить на шлях євроінтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колчева Э.М. *Этнофутуризм как явление культуры: монография [Электронный ресурс] // Э.М. Колчева; Марийский гос. ун-т. – Йошкар-Ола, 2008. – 164 с. – Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/497/66497> - Загл. с экрана.*
2. Найден О.С. *Українська народна лялька / О.С. Найден – К.: ВД «Стилос», 2007. – 240 с.*
3. Бердник Г. *Народна лялька-мотанка – оберег наших душ [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://sumno.com/article/narodna-lyalka-motanka-oberig-nashyh-dush/>*
4. Розенберг Н.А., Плеханова Е.О. *Этнофутуризм и этническая идентификация в искусстве России конца XIX-начала XXI века [Электронный ресурс] / Н.А. Розенберг, Е.О. Плеханова // Современные трансформации российской культуры. – М.: Наука, 2009. – С. 281-302. – Режим доступа: <http://e-dejavu.ru/e/Etnofuturism.html> - Загл. с экрана.*

*Ірина Свйонтєк
(Івано-Франківськ, Україна)*

ЕТНОДИЗАЙН У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ключові слова: автентика, узор, вишивки, етнічні регіони, Україна, альбоми, каталоги, музеї, колекціонери, села, фестивалі, типажі, етнодизайн.

Вступна частина. Короткий огляд раніше опублікованих робіт у цій галузі.

ВИШИВКИ УКРАЇНИ:

1. Кара-Васильєва Т. **УКРАЇНСЬКА ВИШИВКА** : [Образотворчий матеріал] : альбом / Тетяна Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 1993. – 284 с.: іл. – [Зауваження: В альбомі подано по кілька зразків найкращих узорів автентичних вишивок сорочок та рушників з етнорегіонів України].

2. Орел Л. **УКРАЇНСЬКІ РУШНИКИ** (історико-культурологічне дослідження) : [Образотворчий матеріал] : альбом / Лідія Орел. – Львів: Кальварія, 2003. – 232 с.: іл. – [В альбомі подано по кілька зразків найкращих узорів автентичних вишивок із різних етнічних регіонів України. Є мапа етнічних регіонів України та розділ – «Мова рушників»].

3. Захарчук-Чугай Р. **УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ВИШИВКА**. Західні області УРСР (регіон, у якому сформувались своєрідні художні традиції вишивки, що розвинулись на основі давньоруської культури, в процесах взаємовпливів і взаємозв'язків з мистецтвом інших народів) / Раїса Захарчук-Чугай. – К.: Наукова Думка, 1988. – 192 с.: іл. – [Зауваження: подано по кілька зразків найкращих узорів автентичних вишивок західних областей України, подано місцеві назви багатьох узорів вишивок тощо].

4. Захарчук-Чугай Р. **УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ВИШИВКА** : [Образотворчий матеріал] : альбом / Раїса Захарчук-Чугай. – Львів: АБЕРС, 2008. – 72 с.: іл. –